

بررسی نقش میزان تحصیلات و جنسیت بر عدم تمایل زوج‌های شهر اصفهان به تعدد فرزند

مسعود دیاریان^۱، زهرا رضایی^{۲*}، کاظم قجانوند^۳

۱- استادیار و عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خمینی شهر

۲- دانشجوی کارشناسی ارشد دانشگاه آزاد اسلامی واحد خمینی شهر

۳- استادیار و عضو هیأت علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد خمینی شهر

چکیده

هدف از این پژوهش بررسی کیفی و کمی عوامل عدم گرایش زوجین شهر اصفهان به تعدد فرزند است. جمعیت آماری در بخش کیفی شامل متخصصان و صاحبان نظران و زوجین ساکن در شهر اصفهان است. در بخش کمی زوجین ساکن در شهر اصفهان که دارای یک تا دو فرزند بوده و تمایل به تعدد فرزند ندارند مورد تحقیق قرار گرفته‌اند. تعداد حجم در بخش کیفی ۴۲ نفر و در بخش کمی ۲۰۰ نفر است. جمع‌آوری اطلاعات پژوهشی در بخش کیفی از طریق مصاحبه و در پژوهش کمی از پرسشنامه محقق ساخته استفاده شده است. نتیجه بخش کیفی منجر به شناسایی ۱۳ عامل عدم گرایش زوجین به تعدد فرزند شد. این نتایج نشان داد عوامل اقتصادی، عوامل اجتماعی و عدم مسئولیت‌پذیری، بیشترین تاثیر را در عدم گرایش زوجین به تعدد فرزند دارند. در پژوهش کمی نتایج بدست آمده از زوجین اصفهانی نشان داد عوامل اشتغال زنان در خارج از منزل، تحصیلات زوجین، عدم آگاهی از مضرات تک فرزندی

و تشویق یا عدم تشویق دولت بیشترین تاثیر را در عدم گرایش زوجین به تعدد فرزند داشته‌اند. همچنین در خصوص مقایسه نظرات پاسخ‌گویان به سوالات از نظر جنسیت، در مورد دو عامل تحصیلات و عدم مسئولیت‌پذیری تفاوت معناداری وجود دارد. همچنین از نظر مقایسه نظرات پاسخ‌گویان به سوالات از حیث سطح تحصیلات در مورد سه عامل اشتغال زنان خارج از منزل، عدم مسئولیت‌پذیری و ترس از بارداری تفاوت در سطح معنی‌داری بوده و در مورد بقیه عوامل تفاوتی نشان داده نشده است.

واژه‌های کلیدی: تحقیق کیفی، تحقیق کمی، گرایش زوجین، تعدد فرزند.

مقدمه و بیان مسأله

خانواده هسته اصلی جامعه و یکی از قدیمی‌ترین گروه‌ها است. این گروه، کارکردهای اجتماعی کردن فرزندان، مراقبت از سالمندان و کودکان، ایجاد آرامش روحی و روانی در اعضا را بر عهده دارد هر چند که از کارکردهای خانواده در جامعه امروز کاسته شده و اثرات گذشته خود را بر روی جامعه به طور کامل ندارد، ولی باز هم خانواده یکی از کانون‌های اصلی و تأثیرگذار است (شیری و بیداریان، ۱۳۸۸). در کنار کارکردهای ذکر شده برای خانواده کارکرد تولید نسل، فرزندآوری و باروری را می‌توان نام برد که هر چند این مفاهیم معنی صد در صد یکسانی را در جوامع مختلف ندارد، ولی تکیه کلام و منظور اصلی ما در این تحقیق باروری و میزان تعدد آن است که برای بقای زندگی زناشویی و جامعه یک امر الزامی است. خانواده با به دنیا آوردن و مراقبت از فرزندان و جامعه پذیر نمودن آن‌ها نخستین گام‌ها را برای به عهده گرفتن نقش‌های گوناگون در سایر گروه‌ها، نهادها و سازمان‌ها توسط فرزندان بر می‌دارد (شیری و بیداریان، ۱۳۸۸).

به دنبال کاهش میزان باروری طی دهه‌های اخیر در اروپا و برخی کشورهای دیگر، سیر نزولی رشد جمعیت در کشور ایران از سرشماری سال ۱۳۸۵ مورد توجه کارشناسان قرار گرفت. در سال ۱۳۹۰ آمار جمعیتی سرشماری نشان داد نرخ فرزندآوری در خانواده‌های ایرانی کمتر از حد جایگزینی باروری شده است (مرکز آمار ایران، ۱۳۹۰).

ایران در بازده زمانی ۲۵ ساله ۱۳۶۵ تا ۱۳۹۰ موفق‌ترین کشور جهانی در مهار جمعیت شمرده‌اند و در کاهش نرخ رشد جمعیت از ۳/۲ به کمتر از ۲ درصد در مدت پانزده سال، نمونه‌ای بی‌همتا نام گرفت (مرکز تحقیقات زن و خانواده، ۱۳۹۲). با توجه به عواقب احتمالی این پدیده برای خانواده و اجتماع، در سال‌های گذشته تحقیقاتی در زمینه جمعیت و علل کاهش آن انجام گرفته است (سوختانلور و رحمت‌آبادی، ۱۳۹۲؛ شاه‌چراغیان ۱۳۹۲؛ فرهانی، مقامی و کاظمی تکمیلی، ۱۳۹۲؛ لمپی^۱، سانبری^۲؛ کاریستروم^۳ و تایدن^۴، ۲۰۰۵؛ تستا^۵، کاویلا^۶ و روزینا^۷، ۲۰۱۲؛ اتکین سون^۸، ۲۰۱۰؛ مرزک^۹، ۲۰۱۳). با توجه به بررسی‌های صورت گرفته در مورد کاهش باروری زنان مشخص می‌شود که در این رابطه خلاءهایی وجود داشته و تحقیق‌های لازم و کافی صورت پذیرفته است. یک مورد از این خلاءها شامل عدم شناسایی علل عدم گرایش زوجین به تعدد فرزند و میزان بسامد هر یک از علل‌ها است. قابل ذکر است که تحقیق کیفی در این زمینه صورت نگرفته است. لذا با در نظر گرفتن مشکلات کاهش جمعیت در کشور و ظهور و رشد خانواده‌های تک فرزندی و پیامدهای آن، تحقیق‌های علمی در این زمینه ضروری به نظر می‌رسد. لذا محقق بر آن شد که پژوهشی با موضوع بررسی کمی و کیفی عوامل گرایش زوجین شهر اصفهان به تعدد فرزند را انجام داده تا علت‌های مختلف این مشکل را از دیدگاه صاحب‌نظران و خود زوجین شناسایی و به صورت کیفی و کمی تحلیل نماید.

فرضیه‌های تحقیق

۱- بین اشتغال زنان در بیرون از منزل و عدم گرایش زوجین به تعدد فرزند ارتباط

معنی‌داری وجود دارد.

- 1 Lampic
- 2 Suanbery
- 3 Karistrom
- 4 Tyden
- 5 Testa
- 6 Cavilla
- 7 Rosina
- 8 Atkinson
- 9 Marczak

- ۲- بین تحصیلات زوجین و عدم گرایش آن‌ها به تعدد فرزند ارتباط معناداری وجود دارد.
- ۳- بین عوامل اجتماعی، فرهنگی و عدم گرایش زوجین به تعدد فرزند ارتباط معناداری وجود دارد.
- ۴- بین عوامل اقتصادی و عدم گرایش زوجین به تعدد فرزند ارتباط معناداری وجود دارد.
- ۵- بین ترس از بارداری و عدم گرایش زوجین به تعدد فرزند ارتباط معناداری وجود دارد.
- ۶- بین آزادی عمل در زوجین و عدم گرایش آن‌ها به تعدد فرزند ارتباط معناداری وجود دارد.
- ۷- بین رابطه زوجین با هم و عدم گرایش آن‌ها به تعدد فرزند ارتباط معناداری وجود دارد.
- ۸- بین عدم مسئولیت‌پذیری زوجین و عدم گرایش آن‌ها به تعدد فرزند ارتباط معناداری وجود دارد.
- ۹- بین عدم آگاهی از مضرات تک فرزندی و عدم گرایش زوجین به تعدد فرزند ارتباط معناداری وجود دارد.
- ۱۰- بین تشویق یا عدم تشویق دولت در فرزندآوری با عدم گرایش زوجین به تعدد فرزند ارتباط معناداری وجود دارد.
- ۱۱- بین نگرش زوجین و عدم گرایش آن‌ها به تعدد فرزند ارتباط معناداری وجود دارد.
- ۱۲- بین مشکلات جسمی همسر و عدم گرایش زوجین به تعدد فرزند ارتباط معناداری وجود دارد.
- ۱۳- آیا بین جنسیت زوجین در عوامل فوق با عدم گرایش آن‌ها به تعدد فرزند ارتباط معناداری وجود دارد؟
- ۱۴- آیا بین سطح تحصیلات زوجین در عوامل فوق با عدم گرایش آن‌ها به تعدد فرزند ارتباط معناداری وجود دارد؟

روش پژوهش

این بررسی به اقتضای موضوع پژوهش که بررسی نقش میزان تحصیلات و جنسیت بر عدم تمایل زوج‌های شهر اصفهان به تعدد فرزند بوده و با توجه به امکانات، روش تلفیقی به منزله

مناسب‌ترین روش برای جمع‌آوری اطلاعات مورد نظر قرار گرفت. جامعه آماری این تحقیق در بخش کیفی شامل دو گروه است. گروه اول متخصصان و صاحب‌نظران ساکن در شهر اصفهان هستند که از ابتدای آبان‌ماه تا آخر دی‌ماه ۱۳۹۳ مورد مصاحبه قرار گرفته‌اند. گروه دوم شامل زوجینی است که ۱ یا ۲ فرزند دارند و ساکن در شهر اصفهان هستند. که این گروه از آبان تا اوایل بهمن ماه سال ۱۳۹۳ مورد مصاحبه قرار گرفته‌اند. در گروه اول سعی شده از متخصصان و صاحب‌نظران مختلف در گروه‌های روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، مشاوره و خانواده، متخصص زنان و زایمان، متخصص اطفال و گروه‌هایی که به نوعی با خانواده‌ها در ارتباط هستند، مورد استفاده قرار گیرند. برای شناسایی جامعه در بخش کیفی، ابتدا با معرفی متخصصان مربوطه توسط استاد محترم راهنما و استاد محترم مشاور، انتخاب و تعداد دیگری متخصص هم‌ضمن مصاحبه با متخصصان فوق‌الذکر شناسایی گردیدند. زوجین بکار گرفته شده در بخش کیفی به طریق هدفمند در این تحقیق گزینش شدند. این زوجین از اقشار مختلف ثروتمند، کم درآمد، با تحصیلات عالی، بدون تحصیلات دانشگاهی، هر دو زوج شاغل و یا تنها یکی از زوجین شاغل که مجموعاً تعداد ۴۲ نفر می‌باشند، به عنوان جامعه آماری پژوهش کیفی تعیین شد. در بخش کمی پژوهش، جامعه آماری، از بین زوجینی که ۱ یا ۲ فرزند داشته و تمایل به افزایش فرزند ندارند، که میزان این تمایل بر اساس سوال در شروع پرسشنامه، مشخص شده است. این زوجین ساکن شهر اصفهان بوده و به صورت تصادفی ساده به تعداد ۲۰۰ نفر انتخاب شده است. توضیح فوق در جدول ۱ خلاصه شده است.

جدول (۱) مشخصات جامعه آماری در بخش کیفی

بخش	جامعه آماری	ویژگی مشترک	تعداد کل
کیفی	۱- متخصصان و صاحب‌نظران در رشته‌های مرتبط با موضوع ۲- زوجین در قشرهای مختلف جامعه	۱- داشتن تخصص لازم درباره خانواده و به نوعی ارتباط با خانواده و جامعه. ۲- صاحب‌نظران و متخصصان ساکن در شهر اصفهان ۳- زوجین دارای ۱ الی ۲ فرزند بوده و تمایلی به افزایش فرزند ندارند. ۴- زوجین ساکن در شهر اصفهان هستند.	۴۲
کمی	۱- زوجین که ۱ الی ۲ فرزند دارند	زوجین دارای ۱ الی ۲ فرزند هستند، ساکن در شهر اصفهان، که تمایلی به افزایش فرزند ندارند	

روش نمونه‌گیری و حجم نمونه

در بخش کیفی این پژوهش نمونه‌گیری هدفمند^۱ استفاده شده است. در این راستا افرادی انتخاب شده‌اند که در رابطه با موضوع تحقیق و اهداف آن نمونه‌های آشکار به شمار آمده و از اطلاعات بارزشی برخوردار می‌باشند (گال^۲ و همکاران، ۱۳۸۳، ص ۶۴۵؛ کرسول، پلانو کلارگ، ۲۰۰۷، کوهن^۳ و همکاران، ۲۰۰۰ گری^۴ و همکاران، ۲۰۰۷).

در این پژوهش برای انتخاب متخصصان و صاحب‌نظران روش نمونه‌گیری هدفمند و از نوع مناسب به کار گرفته شده است. زیرا برای انتخاب این افراد ملاک مورد نظر متخصصان، تجربه و اطلاع آنان از موضوع پژوهش بوده است. هدف از این کار آن بود که از طریق انتخاب افراد مورد نظر، علت‌هایی که کلیدی و اصلی در عدم تمایل به تعدد فرزند در زوجین هستند، شناسایی گردد. در تحقیق کیفی، نمونه‌های بسیار بزرگ یا کوچک توصیه نشده بلکه فراوانی داده‌ها و تکرار اطلاعات، حجم نمونه را کفایت می‌کند. حجم نمونه از راهکارهای نمونه‌گیری هدفمند اثر می‌پذیرد (گست^۵ و همکاران، ۲۰۰۶؛ نوی^۶، مورگان^۷، ۲۰۰۸، گال و همکاران، ۱۳۸۳). براساس توضیح بالا این محقق برای مصاحبه با متخصصان و صاحب‌نظران به محل کار آن‌ها مراجعه کرده و بعد از موفق شدن به دیدار آن‌ها با مطرح کردن موضوع و کسب اجازه، روز مصاحبه و مکان آن مشخص گردید. برای مصاحبه در روز، ساعت و مکان مشخص شده محقق حاضر شد و مصاحبه رو در رو انجام پذیرفت. از مجموع مصاحبه‌ها تعداد قابل توجهی از علت‌ها بدست آمد. ولی برای اطمینان مصاحبه با ۲ متخصص دیگر نیز که تجربه لازم را داشتند مجدداً صورت پذیرفت. در مجموع تعداد دو متخصص روانشناسی، دو متخصص مشاور خانواده، دو متخصص جامعه‌شناسی، یک متخصص زنان و زایمان، یک متخصص اطفال و بقیه متخصصان که به نوعی با خانواده و زوجین ارتباط و تجربه زیادی داشتند، استفاده شد.

1 purposeful sampling

2 Gall

3 Kohen

4 Garry

5 Gaest

6 Noy

7 Morgan

در بخش کمی پژوهش برای انتخاب زوجین از روش نمونه‌گیری تصادفی خوشه‌ای با انتخاب مناطق مختلف شهر اصفهان استفاده شده است و حجم جامعه در این بخش (۲۰۰ نفر) می‌باشد. با توجه به تازگی موضوع پژوهش و اهمیت دیدگاه زوجین و رعایت این شرط که استفاده از بزرگ‌ترین نمونه، یک قاعده کلی در تحقیق کمی به شمار می‌آید هر چه نمونه بزرگتر باشد احتمال آنکه نمونه افراد در متغیر اندازه‌گیری شده معرف جامعه باشد بیشتر خواهد بود و احتمال رد فرض صفر غلط را بیشتر می‌کند (گال و همکاران، ۱۳۸۳، دلاور، ۱۳۸۶). ابزارهای جمع‌آوری داده‌ها در بخش کیفی شامل و مصاحبه نیمه ساختار یافته^۱ و در بخش کمی پرسشنامه^۲ محقق هستند، که در ادامه به شرح آن پرداخته شده است.

مصاحبه نیم ساختار یافته

ابزار دیگر جمع‌آوری داده‌ها مصاحبه نیمه ساختار یافته بود. این شیوه که شامل پرسیدن یک سؤال کلی و جامع دارای ساختار و بدنبال آن در حین مصاحبه استفاده از سؤال‌های بیشتر به منظور کاوش عمیق‌تر و کسب اطلاعات بیشتر بوده است، تا مصاحبه‌شوندگان، دیدگاه‌ها و علت‌های خود را به طور مفصل توضیح دهند (آیروز، ۲۰۰۸). پژوهشگر در یک گفتگوی رو در رو، با مطرح کردن سؤال کلی از مصاحبه‌شوندگان و متناسب با شرایط و جو مصاحبه سؤال‌هایی بیشتر را مطرح کرد، تا مصاحبه‌شوندگان اطلاعات گسترده و عمیق‌تری را در اختیار قرار دهند. بعد از مصاحبه صدای ضبط‌شده مصاحبه‌شوندگان بدون هیچ گونه تغییری بر روی کاغذ آورده شد

پرسشنامه

از آنجایی که پرسشنامه‌های موجود در مطالعات مشابه این تحقیق فاقد جامعیت مورد نظر بود، برای جمع‌آوری اطلاعات از زوجین، پرسشنامه‌ای که توسط محقق تدوین گردیده، استفاده شده است.

1 semistructured interview

2 questionnaire

برای تهیه این ابزار از پایان نامه‌هایی که از جهاتی با موضوع شباهت داشتند و یافته‌های به دست آمده از مصاحبه‌ها استفاده شده است. به این ترتیب پس از تحلیل مصاحبه‌ها، علت‌هایی را که تا حدود زیادی مانع تمایل زوجین به تعدد فرزند می‌شد، شناسایی گردید و در پرسشنامه به کار گرفته شد. این علت‌ها در ۱۳ کد دسته‌بندی و زیر بنای ساختار پرسشنامه قرار گرفته است.

جدول (۲) علل همراه با کد و شماره سؤالات نشان می‌دهد.

شماره سؤالات	کد	علل
۳۲ تا ۲۶	۱	اقتصادی
۹ تا ۱	۲	اشتغال زنان
۱۵ تا ۱۰	۳	تحصیلات
۲۵ تا ۱۶	۴	عوامل اجتماعی
۲۵ تا ۱۶	۵	عوامل فرهنگی
۵۴ تا ۵۰	۶	عدم مسئولیت‌پذیری
۴۳ تا ۳۸	۷	آزادی عمل
۶۳ تا ۶۰	۸	تشویق یا عدم تشویق دولت
۶۷ تا ۶۴	۱۰	نگرش زوجین
۴۹ تا ۴۴	۱۱	رابطه زوجین یا هم
۵۹ تا ۵۵	۱۲	عدم آگاهی از مضرات تک فرزندی
۳۷ تا ۳۳	۱۳	ترس از بارداری
۷۱ تا ۶۸	۱۴	مشکلات جسمی همسر

در پایان پرسشنامه یک سوال باز پاسخ طرح شده و اجازه داده شد تا پاسخ‌دهندگان علت‌های دیگری را که احتمالاً در پرسشنامه ذکر شده توضیح دهند. برای برآورد پایایی پرسشنامه از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است که مقدار آن ۰/۸۲ شده که به منزله پایایی بالاست.

روش جمع‌آوری داده‌ها

برای جمع‌آوری داده‌ها از متخصصان، صاحب‌نظران و نیز زوجین به تعداد مناسبی انتخاب شدند. که در مورد گروه متخصصان با هماهنگی قبلی از طریق تماس تلفنی یا مراجعه به محل کار، جلسه مصاحبه در دفتر کاری، مطب و یا هر جایی که برای مصاحبه شونده امکان‌پذیر بود، انجام پذیرفت. در زمان و مکان مقرر، مصاحبه‌ی حضور و رو در رو صورت گرفت. برای ایجاد جوی دوستانه و اطمینان بخش در هر مصاحبه، محقق با معرفی خود و توضیح تحقیق و اهمیت و هدف آن و اطمینان دادن به محرمانه بودن پاسخ‌ها توانست زمینه مناسب جهت برگزاری مصاحبه مفید و ثمربخش را فراهم آورد. محقق در طول مصاحبه بیشتر شنونده بوده است و فقط در بعضی از مواقع نسبت به حال و هوای مصاحبه شونده‌گان سوال‌هایی را در راستای دریافت اطلاعات دقیق و عمیق‌تر مطرح کرده است. متن مصاحبه با موافقت مصاحبه‌شونده‌گان ضبط شده و سپس متن پیاده شده بر روی کاغذ برای اصلاح و افزایش صحت و قابلیت اعتماد داده‌های مصاحبه به آنان بازگردانده شد. هر مصاحبه به طور میانگین بین ۳۰ الی ۴۵ دقیقه طول کشید. این مصاحبه‌ها در ماه‌های آبان تا دی ماه سال ۱۳۹۳ برگزار شدند. برای جمع‌آوری داده‌ها، پرسشنامه پس از تهیه نسخه نهایی آن را به ۴ متخصص نشان داده و از آنان خواسته شد نظرات، انتقادات و نقطه نظرهای اصلاحی خود را ذکر نمایند. در تجزیه و تحلیل داده‌ها از نرم افزار spss بانسخه ۲۰ استفاده گردید.

تجزیه و تحلیل داده‌های کیفی

داده‌های بدست آمده از مصاحبه‌ها با روش تحلیل محتوای موضوعی^۱ انجام می‌گیرد. زیرا تحلیل محتوا مسیری است برای طبقه‌بندی داده‌ها که به وسیله آن داده‌ها با هم مقایسه، کدگذاری و طبقه‌بندی شوند. این روش تحلیل شامل مراحل زیر از جمله فراهم‌سازی داده‌ها، سازماندهی داده‌ها، تقلیل و تلخیص داده‌ها در قالب زیر مجموعه‌ها از طریق کدگذاری، ترکیب کردن کدها و دادن داده‌ها می‌شود. (گرینپدروف، ۲۰۰۳؛ گرین، ۲۰۰۴ و گال و همکاران، ۱۳۸۳).

1 thematic content analysis

طبق مراحل ذکر شده پس از جمع‌آوری مصاحبه و داده‌های بدست آمده متن مصاحبه چندین بار توسط محقق گوش داده شد تا کاملاً با متن آشنا شود و معانی اصلی آن را از دل متن بیرون بکشد. سپس مصاحبه‌ها کلمه به کلمه بر روی کاغذ نوشته شد. این متن‌ها سطر به سطر مورد بررسی قرار گرفته و جملات معناداری مربوط در آن با ذکر کد مشخص شد. در متن مصاحبه‌ها جمله‌هایی که دارای معنا مشابه هستند کنار یکدیگر قرار گرفته و با یک کد، نامگذاری شدند. کدهایی که زیر مجموعه داشتند زیر مجموعه آن‌ها را بدست آورده و کدگذاری شدند. این روند با نظارت و مشورت کامل استاد راهنما و استاد مشاور انجام و اصلاحات لازم در کدهای اصلی و زیرمجموعه‌ها صورت گرفت.

جدول (۳) نشان دهنده علل بدست آمده از مصاحبه کیفی همراه با کد وزیر مجموعه

علل‌ها	کد	زیر مجموعه
اقتصادی	۱	- هزینه تربیت و آموزش - هزینه مسکن - هزینه تغذیه و پوشاک - سطح درآمد پایین
اشتغال زنان	۲	
تحصیلات	۳	
اجتماعی	۴	حضور زن در اجتماع نگرانی از وسایل ارتباط جمعی، اینترنت، ماهواره، موبایل، وایبر و ... نگرانی از انحرافات، ناهنجاری‌ها و فساد جامعه، منع اجتماعی
فرهنگی	۵	بی ارزش شمردن خانه‌داری و فرزندآوری فرزند زیاد مساوی با منزلت پایین در جامعه تأییدپذیری خانواده‌ها از یکدیگر
عدم مسئولیت‌پذیری	۶	
آزادی عمل	۷	تفریح ورزش یادگیری هنر ساعاتی برای خودم

	۸	تشویق یا عدم تشویق دولت
	۹	نوع نگرش زوجین
	۱۰	روابط زوجین با هم
	۱۱	عدم آگاهی از مضرات تک فرزندی
ترس از زایمان ترس از بچه معلول ترس از دست دادن زیبایی اندام	۱۲	ترس از بارداری
نازایی ثانویه (زن - مرد) نداشتن توان جسمی، ضعف بدنی همسر برای بارداری ایجاد مخاطرات پزشکی	۱۳	مشکلات جسمی همسر

بعد از مشخص شدن علت‌ها و کد گذاری آن‌ها به ترتیب جدول فراوانی متخصصان، زوجین و مجموع متخصصان و زوجین که به این کدها پاسخ داده‌اند ترسیم گردید. جدول ۳- ۴ درصد فراوانی ۱۲ متخصصان واجد شرایط را نشان می‌دهد. جدول ۳-۵ نیز درصد فراوانی ۳۰ زوج واجد شرایط را مشخص می‌کند. جدول ۳-۶ درصد فراوانی ترکیب ۴۲ متخصص و زوجین را نمایان می‌کند.

جدول (۴) درصد فراوانی نظر متخصصان

کد	فراوانی درصد	کد	فراوانی درصد
۱	٪۸۳	۸	٪۵۸
۲	٪۶۶	۹	٪۴۱
۳	٪۳۳	۱۰	٪۲۵
۴	٪۴۱	۱۱	٪۴۱
۵	٪۴۱	۱۲	٪۴۱
۶	٪۵۰	۱۳	٪۱۶
۷	٪۳۲		

جدول (۵) درصد فراوانی نظر زوجین

کد	فراوانی درصد	کد	فراوانی درصد
۱	۵۰٪	۸	۷٪
۲	۲۰٪	۹	۷٪
۳	۱۰٪	۱۰	۷٪
۴	۳۶٪	۱۱	۳٪
۵	۱۷٪	۱۲	۱۷٪
۶	۴۰٪	۱۳	۳۳٪
۷	۱۷٪		

جدول (۶) درصد فراوانی متخصصان و زوجین

کد	فراوانی درصد	کد	فراوانی درصد
۱	۵۹/۵٪	۸	۲۱/۴٪
۲	۳۳/۳٪	۹	۱۶/۶٪
۳	۱۶/۶٪	۱۰	۱۱/۹٪
۴	۳۸٪	۱۱	۱۴/۲٪
۵	۲۳/۸٪	۱۲	۲۳/۸٪
۶	۴۲/۸٪	۱۳	۲۸/۵٪
۷	۲۱/۴٪		

تحلیل داده‌های کمی

برای تحلیل داده‌های کمی از آمار توصیفی و استنباطی استفاده شده که در سطح توصیفی میانگین و فراوانی و درصدها محاسبه شده است. در سطح استنباطی ابتدا داده‌ها از لحاظ نرمال و همگن بودن واریانس‌ها بررسی شدند. برای ارزیابی فرض نرمال بودن توزیع نمره‌ها از آزمون‌های زیر استفاده شد.

فرضیه‌های ارایه شده از طریق آزمون کولمو گروف-اسمیرنوف مورد بررسی قرار گرفت. با توجه به نرمال بودن یا نرمال نبودن فرضیه‌ها از آزمون‌های t ، دو جمله‌ای، مان ویتنی، f و آماره‌ی کروسکال والیس استفاده شده است. در این تجزیه و تحلیل، ابتدا داده‌های جمعیت-شناختی جمع‌آوری شده از نمونه آماری را با استفاده از ابزارهای تجزیه و تحلیل توصیفی مناسب بررسی می‌شود و سپس توزیع میانگین و انحراف معیار متغیرهای تحقیق ارایه می‌گردد. لازم به ذکر است کلیه محاسبات آماری به منظور تحلیل توصیفی داده‌ها، با استفاده از بسته‌ی نرم‌افزاری SPSS نسخه‌ی ۲۰ انجام شده است. نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل اطلاعات جمعیت شناختی در قالب جداول و نمودارهای توصیفی، به‌طور خلاصه آورده شده است.

فرضیه ۱: بین اشتغال زنان در بیرون از منزل و عدم گرایش زوجین به تعدد فرزند ارتباط معنی‌داری وجود دارد.

براساس نتایج جدول (۷) مشاهده شده در سطح $p=0.05$ معنی‌دار بوده و می‌توان چنین برداشت نمود که با توجه به میانگین فرضی ۳ اشتغال زنان در خارج خانه بیش از سطح متوسط در عدم گرایش به تعدد فرزندان نقش دارد. در نتیجه این فرضیه با ۹۵٪ اطمینان تایید می‌گردد.

جدول (۷) مقایسه میانگین نمره نقش اشتغال زنان در خارج از خانه در عدم گرایش به تعدد فرزندان با میانگین فرضی ۳

P	t	انحراف معیار	میانگین	
/۰۰۱	۶/۸۸۳	/۵۸۲	۳/۲۸	اشتغال زنان در خارج از خانه

فرضیه ۲: بین سطح تحصیلات زوجین و عدم گرایش آن‌ها به تعدد فرزند ارتباط معناداری وجود دارد.

براساس نتایج جدول (۸) مشاهده شده در سطح $p=0.05$ معنی‌دار بوده و نشان می‌دهد با میانگین فرضی ۳ تحصیلات زوجین بیش از سطح متوسط در عدم گرایش به تعدد فرزندان نقش دارد. در نتیجه این فرضیه با ۹۵٪ اطمینان تایید می‌گردد.

جدول (۸) مقایسه میانگین نمره نقش سطح تحصیلات زوجین در عدم گرایش به تعدد فرزندان با میانگین فرضی ۳

P	t	انحراف معیار	میانگین	
/۰۰۱	۲/۵۶	/۷۰۵	۳/۱۳	تحصیلات زوجین

فرضیه ۳: بین نقش عوامل اجتماعی، فرهنگی و عدم گرایش به تعدد فرزندان ارتباط معناداری وجود دارد.

براساس نتایج جدول (۹) مشاهده شده در سطح $p=0.05$ معنی دار بوده و نشان دهنده آن است که عوامل اجتماعی و فرهنگی با میانگین فرضی ۳ کمتر از سطح متوسط در عدم گرایش به تعدد فرزندان نقش دارد. در نتیجه این فرضیه با اطمینان ۹۵٪ رد می شود.

جدول (۹) مقایسه میانگین نمره نقش عوامل اجتماعی و فرهنگی در عدم گرایش به تعدد فرزندان با میانگین فرضی ۳

P	t	انحراف معیار	میانگین	
/۰۰۲	-۳/۲۰	/۴۹۲	۲/۸۸	عوامل اجتماعی و فرهنگی

فرضیه ۴: بین عدم مسئولیت پذیری و عدم گرایش به تعدد فرزندان ارتباط معناداری وجود دارد.

براساس نتایج جدول (۱۰) مشاهده شده در سطح $p=0.05$ معنی دار است. بنابراین عدم مسئولیت پذیری در عدم گرایش به تعدد فرزندان با میانگین فرضی ۳، کمتر از سطح متوسط نقش دارد. در نتیجه این فرضیه با اطمینان ۹۵٪ رد می شود.

جدول (۱۰) مقایسه میانگین نمره نقش عدم مسئولیت پذیری در عدم گرایش به تعدد فرزندان با میانگین فرضی ۳

P	t	انحراف معیار	میانگین	
/۰۴۹	-۱/۹۷	/۶۲۲	۲/۹۱۳	عدم مسئولیت پذیری

فرضیه ۵: بین عدم آگاهی از مضرات تک فرزندی و عدم گرایش به تعدد فرزندان ارتباط معناداری وجود دارد.

براساس نتایج جدول (۱۱) مشاهده شده در سطح $p=0.05$ معنی‌دار بوده و در نتیجه عدم آگاهی از مضرات تک فرزندی با میانگین فرضی ۳ بیش از سطح متوسط در عدم گرایش به تعدد فرزندان نقش دارد. در نتیجه این فرضیه با ۹۵٪ اطمینان تایید می‌گردد.

جدول (۱۱) مقایسه میانگین نمره نقش عدم آگاهی از مضرات تک فرزندی در عدم گرایش به تعدد فرزندان با میانگین فرضی ۳

P	t	انحراف معیار	میانگین	
/۰۰۱	۲/۲۹۷	/۷۹۹	۳/۳۵	عدم آگاهی از مضرات تک فرزندی

فرضیه ۶: بین نگرش زوجین و عدم گرایش به تعدد فرزندان ارتباط معناداری وجود دارد. براساس نتایج جدول (۱۲) مشاهده شده در سطح $p=0.05$ معنی‌دار است. بنابراین نگرش زوجین با میانگین فرضی ۳ کمتر از سطح متوسط در عدم گرایش به تعدد فرزندان نقش دارد. در نتیجه با اطمینان ۹۵٪ رد می‌شود.

جدول (۱۲) مقایسه میانگین نمره نقش نگرش زوجین و عدم گرایش به تعدد فرزندان با میانگین فرضی ۳

P	t	انحراف معیار	میانگین	
/۰۰۱	-۴/۰۷	/۸۳۷	۲/۷۵	نگرش زوجین

فرضیه ۷: بین عوامل اقتصادی و عدم گرایش به تعدد فرزندان ارتباط معناداری وجود دارد. براساس نتایج جدول (۱۳) آماره دو جمله‌ای در سطح $p=0.05$ معنی‌دار بوده است. پس می‌توان نتیجه گرفت که عوامل اقتصادی با میانگین فرضی ۳ کمتر از سطح متوسط در عدم گرایش به تعدد فرزندان نقش دارد. این رابطه با اطمینان ۹۵٪ رد می‌شود.

جدول (۱۳) نتایج آزمون دوجمله‌ای نقش عوامل اقتصادی در عدم گرایش به تعدد

فرزندان با میانگین فرضی ۳

سطح معنی داری	احتمال پایه‌ای پیش فرض	درصد مشاهدات	فراوانی مشاهده شده	طبقه	گروه	
/۰۰۱	/۵۰	/۹۴	۱۸۸	۴۳	۱	عوامل اقتصادی
		/۰۶	۱۲	<۳	۲	
			۲۰۰			کل

فرضیه ۸: بین ترس از بارداری و عدم گرایش به تعدد فرزندان ارتباط معناداری وجود دارد. براساس نتایج جدول (۱۴) آماره دوجمله‌ای در سطح $p < 0.05$ معنی دار بوده است. بنابراین ترس از بارداری با میانگین فرضی ۳ کمتر از سطح متوسط در عدم گرایش به تعدد فرزندان نقش دارد. در نتیجه این فرضیه با اطمینان ۹۵٪ رد می‌شود.

جدول (۱۴) نتایج آزمون دوجمله‌ای نقش ترس از بارداری در عدم گرایش به تعدد

فرزندان با میانگین فرضی ۳

سطح معنی داری	احتمال پایه‌ای پیش فرض	درصد مشاهدات	فراوانی مشاهده شده	طبقه	گروه	
/۰۰۱	/۵۰	/۶۴	۱۲۸	۴۳	۱	ترس از بارداری
		/۳۶	۷۲	<۳	۲	
			۲۰۰			کل

فرضیه ۹: بین آزادی عمل در زوجین و عدم گرایش به تعدد فرزندان ارتباط معناداری وجود دارد.

براساس نتایج جدول (۱۵) آماره دوجمله‌ای در سطح $p < 0.05$ معنی دار بوده و نشان دهنده آن است که آزادی عمل زوجین با میانگین کمتر از ۳ کمتر از سطح متوسط در عدم گرایش به تعدد فرزندان نقش دارد. در نتیجه این فرضیه با اطمینان ۹۵٪ رد می‌شود.

جدول (۱۵) نتایج آزمون دو جمله‌ای نقش آزادی عمل در زوجین در عدم گرایش به تعدد فرزندان با میانگین فرضی ۳

سطح معنی‌داری	احتمال پایه‌ای پیش فرض	درصد مشاهدات	فراوانی مشاهده شده	طبقه	گروه	
/۰۰۱	/۵۰	/۷۳	۱۴۶	۳-	۱	آزادی عمل در
		/۲۷	۵۴	<۳	۲	زوجین
		۱/۰۰	۲۰۰			کل

فرضیه ۱۰: بین رابطه زوجین و عدم گرایش به تعدد فرزندان رابطه‌ی معناداری وجود دارد. براساس نتایج جدول (۱۶) آماره دو جمله‌ای در سطح $p=۰/۰۵$ معنی‌دار بوده است. در نتیجه رابطه‌ی زوجین با میانگین فرضی ۳ کمتر از سطح متوسط در عدم گرایش به تعدد فرزندان نقش دارد. در نتیجه این تحقیق با اطمینان ۹۵٪ رد می‌شود.

جدول (۱۶) نتایج آزمون دو جمله‌ای نقش رابطه زوجین در عدم گرایش به تعدد فرزندان با میانگین فرضی ۳

سطح معنی‌داری	احتمال پایه‌ای پیش فرض	درصد مشاهدات	فراوانی مشاهده شده	طبقه	گروه	
/۰۰۱	/۵۰	/۸۹	۱۷۷	۳-	۱	رابطه زوجین
		/۱۲	۲۳	<۳	۲	
		۱/۰۰	۲۰۰			کل

فرضیه ۱۱: بین مشکلات جسمی همسر و عدم گرایش به تعدد فرزندان ارتباط معناداری وجود دارد. براساس نتایج جدول (۱۷) آماره دو جمله‌ای در سطح $p=۰/۰۵$ معنی‌دار است. بنابراین مشکلات جسمی همسر با میانگین فرضی ۳ کمتر از سطح متوسط در عدم گرایش به تعدد فرزندان نقش دارد. در نتیجه این فرضیه با اطمینان ۹۵٪ رد می‌شود.

جدول (۱۷) نتایج آزمون دوجمله‌ای نقش مشکلات جسمی همسر در عدم گرایش به تعدد فرزندان با میانگین فرضی ۳

سطح معنی‌داری	احتمال پایه‌ای پیش فرض	درصد مشاهدات	فراوانی مشاهده شده	طبقه	گروه	
/۰۰۱	/۵۰	/۸۰	۱۵۹	۳-۴	۱	مشکلات جسمی
		/۲۱	۴۱	<۳	۲	همسر
		۱/۰۰	۲۰۰			کل

فرضیه ۱۲: بین تشویق یا عدم تشویق دولت و عدم گرایش به تعدد فرزندان ارتباط معناداری وجود دارد.

براساس نتایج جدول (۱۸) آماره دوجمله‌ای در سطح $p=0.05$ معنی‌دار بوده است. بنابراین می‌توان گفت، تشویق یا عدم تشویق دولت با میانگین فرضی ۳ بیش از سطح متوسط در عدم گرایش به تعدد فرزندان نقش دارد. در نتیجه این فرضیه با اطمینان ۹۵٪ تایید شده است.

جدول (۱۸) نتایج آزمون دوجمله‌ای نقش تشویق یا عدم تشویق دولت در عدم گرایش به تعدد فرزندان با میانگین فرضی ۳

سطح معنی‌داری	احتمال پایه‌ای پیش فرض	درصد مشاهدات	فراوانی مشاهده شده	طبقه	گروه	
/۰۰۱	/۵۰	/۴۳	۸۵	۳-۴	۱	تشویق یا عدم
		/۵۸	۱۱۵	<۳	۲	تشویق دولت
		۱/۰۰	۲۰۰			کل

مقایسه نظرات پاسخگویان به سوالات بر حسب جنسیت

این بخش باتوجه به نرمال بودن از آزمون t و نرمال نبودن از آزمون مان ویتنی که در جداول زیر ارائه شده، استفاده نموده است.

فرضیه ۱۳: بین نظرات پاسخگویان بر حسب جنسیت در خصوص عوامل موثر در عدم گرایش به تعدد فرزندان، ارتباط معناداری وجود دارد.

براساس نتایج جدول (۱۹) مشاهده شده در خصوص اشتغال زنان خارج از منزل، سطح تحصیلات زوجین، عدم مسئولیت پذیری در سطح $p < 0.05$ معنی دار است. بنابراین بین نظرات پاسخگویان مرد و زن تفاوت وجود دارد.

جدول (۱۹) مقایسه نظرات پاسخگویان مرد و زن در خصوص عوامل موثر در عدم گرایش به تعدد فرزندان براساس آزمون t

P	t	مرد		زن		
		انحراف معیار	میانگین	انحراف معیار	میانگین	
/۰۲۳	۲/۲۹	/۵۷۴	۳/۱۹	/۵۷۷	۳/۳۷	اشتغال زنان خارج از منزل
/۰۰۴	۲/۹۰	/۷۱۶	۳/۲۷	/۶۶۸	۲/۹۹	سطح تحصیلات زوجین
/۴۸۳	/۷۰۲	/۵۲۰	۲/۹۱	/۴۶۴	۲/۸۶	عوامل اجتماعی و فرهنگی
/۰۲۷	۲/۲۲	/۶۰۵	۳/۰۱	/۶۲۵	۲/۸۲	عدم مسئولیت پذیری
/۹۴۴	/۰۷۱	/۷۹۱	۳/۳۶	/۸۱۱	۳/۳۵	عدم آگاهی از مضرات تک فرزندی
/۱۰۴	۱/۶۳	/۸۶۶	۲/۸۵	/۸۰۱	۲/۶۶	نگرش زوجین

براساس نتایج جدول (۲۰) مشاهده شده در خصوص سطح $p < 0.05$ معنی دار نبوده است. پس بین نظرات پاسخگویان مرد و زن تفاوت وجود ندارد.

جدول (۲۰) مقایسه نظرات پاسخگویان مرد و زن در خصوص عوامل موثر در عدم گرایش به تعدد فرزندان براساس آزمون مان ویتنی

سطح معنی داری	Z	مرد	زن	
		میانگین رتبه	میانگین رتبه	
/۲۳۶	۱/۱۸	۱۰۵/۳۴	۹۵/۶۷	عوامل اقتصادی
/۹۷۷	/۰۲۸	۱۰۰/۳۹	۱۰۰/۶۲	ترس از بارداری
/۱۲۱	۱/۵۴	۱۰۶/۸۱	۹۴/۲۰	آزادی عمل در زوجین
/۶۹۳	/۳۹۴	۹۸/۹۰	۱۰۲/۱۱	رابطه زوجین
/۱۳۰	۱/۷۱	۹۳/۸۴	۱۰۷/۱۷	تشویق یا عدم تشویق دولت
/۸۹۶	/۱۳۰	۱۰۱/۰۳	۹۹/۹۷	مشکلات جسمی همسر

مقایسه پاسخگویان زن و مرد به سوالات بر حسب تحصیلات

در این بخش با توجه به نرمال بودن از آزمون f و نرمال نبودن از آماره کروسکال والیس استفاده و این اطلاعات در جداول زیر ارائه شده است.

فرضیه ۱۴: بین نظرات پاسخگویان در خصوص عوامل موثر در عدم گرایش به تعدد فرزندان بر حسب مدرک تحصیلی رابطه‌ی معناداری وجود دارد.

بر اساس نتایج جدول (۲۱) F مشاهده شده در خصوص اشتغال زنان خارج از منزل و عدم مسئولیت پذیری در سطح $p < 0.05$ معنی دار بوده است. بنابراین بین نظرات پاسخگویان بر حسب مدرک تحصیلی تفاوت وجود دارد.

جدول (۲۱) مقایسه نظرات پاسخگویان در خصوص عوامل موثر در عدم گرایش به تعدد فرزندان بر حسب مدرک تحصیلی

P	F	میانگین مجذورات	درجه آزادی	مجموع مجذورات		
۰/۰۴۱	۳/۲۴	۱/۰۷۵	۲	۲/۱۵۲	بین گروهی	اشتغال زنان خارج از منزل
			۱۹۷	۶۵/۳۰۰	درون گروهی	
			۱۹۹	۶۷/۴۵۱	کل	
۰/۲۴۰	۱/۴۳۶	۰/۷۱۲	۲	۱/۴۲۵	بین گروهی	سطح تحصیلات زوجین
			۱۹۷	۹۷/۷۰۳	درون گروهی	
			۱۹۹	۹۹/۱۲۸	کل	
۰/۲۳۹	۱/۴۴۱	۰/۳۴۸	۲	۰/۶۹۷	بین گروهی	عوامل اجتماعی و فرهنگی
		۰/۲۴۲	۱۹۷	۷۴/۶۲۷	درون گروهی	
			۱۹۹	۴۸/۳۲۴	کل	
۰/۰۲۵	۳/۷۴۶	۱/۴۱۱	۲	۲/۸۲۱	بین گروهی	عدم مسئولیت پذیری
		۰/۳۷۷	۱۹۷	۷۴/۱۸۵	درون گروهی	
			۱۹۹	۷۷/۰۰۶	کل	
۰/۱۶۹	۱/۷۹۳	۱/۱۳۷	۲	۲/۲۷۴	بین گروهی	عدم آگاهی از مضرات تک فرزندی
			۱۹۷	۱۲۱/۹۳۹	درون گروهی	
			۱۹۹	۱۲۷/۲۱۳	کل	
۰/۰۶۷	۲/۴۷۵	۱/۸۹۴	۲	۳/۷۸۸	بین گروهی	نگرش زوجین
		۰/۶۹۰	۱۹۷	۱۳۵/۸۴۴	درون گروهی	
			۱۹۹	۱۳۹/۶۷۲	کل	

بر اساس نتایج جدول (۲۲) اختلاف بین نظرات پاسخگویان دارای مدرک زیر دیپلم با دیپلم تا لیسانس و زیر دیپلم با فوق لیسانس و بالاتر معنی دار است. پس می‌توان نتیجه گرفت که بین نظرات پاسخگویان بر حسب مدرک تحصیلی تفاوت وجود دارد.

جدول (۲۲) مقایسه زوجی اختلاف میانگین نمره اشتغال زنان خارج از منزل بر حسب مدرک تحصیلی

سطح معنی داری	اختلاف میانگین	
/۰۱۶	-/۳۲۶	زیر دیپلم تا لیسانس
/۰۲۴	-/۳۷۰	زیر دیپلم فوق لیسانس و بالاتر

بر اساس نتایج جدول (۲۳) اختلاف بین نظرات پاسخگویان دارای مدرک زیر دیپلم با دیپلم تا لیسانس و زیر دیپلم با فوق لیسانس و بالاتر معنادار است. بنابراین بین نظرات پاسخگویان بر حسب مدرک تحصیلی تفاوت وجود دارد.

جدول (۲۳) مقایسه زوجی اختلاف میانگین ترس از بارداری بر حسب مدرک تحصیلی

سطح معنی داری	اختلاف میانگین	
/۰۱۹	-/۳۳۹	زیر دیپلم تا لیسانس
/۰۰۸	-/۴۶۱	زیر دیپلم فوق لیسانس و بالاتر

بر اساس نتایج جدول (۲۴) آماره کروسکال والیس در سطح $p=0.05$ معنی دار نبوده است. بنابراین بین نظرات پاسخگویان بر حسب مدرک تحصیلی تفاوتی وجود ندارد.

جدول (۲۴) مقایسه میانگین رتبه عوامل اقتصادی بر حسب مدرک تحصیلی

سطح معنی داری	H	میانگین رتبه	
۰/۴۶۵	۱/۵۳۳	۸۷/۳۳	زیر دیپلم
		۱۰۰/۹۵	دیپلم تا لیسانس
		۱۰۷/۲۷	لیسانس به بالا

براساس نتایج جدول (۲۵) آماره کروسکال والیس در سطح $p=0.05$ معنی دار نبوده است. بنابراین بین نظرات پاسخگویان بر حسب مدرک تحصیلی تفاوتی وجود ندارد.

جدول (۲۵) مقایسه میانگین رتبه عوامل اقتصادی بر حسب مدرک تحصیلی

سطح معنی داری	H	میانگین رتبه	
/۷۰۶	/۶۹۷	۱۰۹/۷۱	زیر دیپلم
		۱۰۰/۰۳	دیپلم تالیسانس
		۹۶/۵۲	لیسانس به بالا

براساس نتایج جدول (۲۶) آماره کروسکال والیس در سطح $p=0.05$ معنی دار نبوده است. بنابراین بین نظرات پاسخگویان بر حسب مدرک تحصیلی تفاوت وجود ندارد.

جدول (۲۶) مقایسه میانگین رتبه آزادی عمل در زوجین بر حسب مدرک تحصیلی

سطح معنی داری	H	میانگین رتبه	
/۱۱۵	۴/۳۲۴	۸۵/۵۵	زیر دیپلم
		۹۹/۰۰	دیپلم تالیسانس
		۱۱۷/۸۱	لیسانس به بالا

براساس نتایج جدول (۲۷) آماره کروسکال والیس در سطح $p=0.05$ معنی دار نبوده است. بنابراین بین نظرات پاسخگویان بر حسب مدرک تحصیلی تفاوتی وجود ندارد.

جدول (۲۷) مقایسه میانگین رتبه رابطه زوجین بر حسب مدرک تحصیلی

سطح معنی داری	H	میانگین رتبه	
/۰۵۸	۵/۷۱۰	۷۵/۲۶	زیر دیپلم
		۱۰۱/۳۰	دیپلم تالیسانس
		۱۱۳/۷۷	لیسانس به بالا

براساس نتایج جدول (۲۸) آماره کروسکال والیس در سطح $p=0.05$ معنی دار نبوده است. بنابراین بین نظرات پاسخگویان بر حسب مدرک تحصیلی تفاوتی وجود ندارد.

جدول (۲۸) مقایسه میانگین رتبه تشویق یا عدم تشویق دولت بر حسب مدرک تحصیلی

سطح معنی داری	H	میانگین رتبه	
/۴۰۹	۱/۷۸	۸۵/۷۵	زیر دیپلم
		۱۰۱/۶۱	دیپلم تا لیسانس
		۱۰۵/۱۹	لیسانس به بالا

بر اساس نتایج جدول (۲۹) آماره کروسکال والیس در سطح $p=0.05$ معنی دار نبوده است. بنابراین بین نظرات پاسخگویان بر حسب مدرک تحصیلی تفاوت وجود ندارد.

جدول (۲۹) مقایسه میانگین رتبه مشکلات جسمی همسر بر حسب مدرک تحصیلی

سطح معنی داری	H	میانگین رتبه	
/۷۷۸	/۵۰۲	۹۲/۸۲	زیر دیپلم
		۱۰۰/۸۴	دیپلم تا لیسانس
		۱۰۴/۱۰	لیسانس به بالا

بحث و تفسیر نتایج تحقیق

با توجه به محدودیت مطالعات مرتبط با موضوع این تحقیق در داخل و خارج از کشور، محقق نتایج پژوهش حاضر را که در رابطه با عوامل تمایل زوجین شهر اصفهان به تعدد فرزند است، مورد بررسی و تحقیق قرار داده است. وجود عوامل متعدد در عدم تمایل زوجین به تعدد فرزند، به عنوان فرضیه اصلی مورد بررسی قرار گرفته شده است. پژوهش‌های انجام شده که با تحقیق حاضر همسو می‌باشند، از جمله نسبتی، محمودی، کافظمی پور و احراری (۱۳۹۱). شیری، نورالهی و رستمی (۱۳۹۲). اتکین سون (۲۰۱۰). عباس شوازی و علی مندگانی (۱۳۸۹). گراگنولاتی و دیگران (۲۰۱۱). مرزک (۲۰۱۳). کاظمی (۱۳۷۹). ضیایی بیگدلی، کلانتری، علیزاده و اقدام (۱۳۸۵). نصب السادات و نامداری بیدگانی (۱۳۸۹) بوده و هر کدام به چند عامل اشاره داشته‌اند. شناخت عواملی که باعث عدم تمایل زوجین به تعدد فرزند و همچنین

از دیاد خانواده‌های تک‌فرزندی شده است ممکن است خود تعیین کننده بسیاری از راه کارهای مفید برای جلوگیری از این ساختار خانوادگی، در جامعه کنونی باشد.

فرضیه اول مبنی بر وجود رابطه مثبت و معنادار بین اشتغال زنان در خارج از منزل و عدم تمایل به تعدد فرزند تأیید شد. تأثیر این عامل بیش از سطح متوسط در عدم تمایل به تعدد فرزند نقش دارد. موسایی، مهرگان و رضایی (۱۳۸۹). عباسی شوازی و علی‌مندگانی (۱۳۸۹). رشیدی (۱۳۷۸). محمودی بوریان (۱۳۷۵). احمدوند (۱۳۷۶). منظوری شلمانی (۱۳۷۲) و اتکین سون (۲۰۱۰) نیز پژوهش‌هایی در این زمینه انجام داده‌اند که یافته‌های آن‌ها نشان دهنده همبستگی معکوس و معنادار بین اشتغال زنان و کاهش جمعیت در جوامع بوده و با نتایج پژوهش حاضر همسو است. افزایش تمایل زنان به استقلال اقتصادی و اشتغال در خارج از منزل، در عدم تمایل به باروری مجدد و فرزند بیشتر مؤثر بوده و در نهایت منجر به کاهش جمعیت می‌شود.

فرضیه دوم مبنی بر وجود رابطه مثبت و معنادار بین سطح تحصیلات زوجین و عدم تمایل به تعدد فرزند تأیید می‌شود. تأیید این عامل بیش از سطح متوسط در عدم تمایل به تعدد فرزند نقش دارد. از جمله پژوهش‌هایی که در این زمینه انجام شده است، شیرینی، نورالهی، رستمی (۱۳۹۲). نصیب‌السادات، نامداری، بیدگانی (۱۳۸۹). میرمحمد صادقی، توکلی و واحد سعید (۱۳۸۹). حجازی (۱۳۸۳). کلانتری، بیک محمدی و زارع شاه آبادی (۱۳۸۴). قدرتی (۱۳۸۴). ناصحی و همراهی (۱۳۸۱). کاظمی (۱۳۷۹). شریفی (۱۳۷۶). حسینی (۱۳۷۵). قافیان (۱۳۷۵). محمودی بوریان (۱۳۷۵). شهباری (۱۳۷۵). احمدوند (۱۳۷۶) و منظوری شلمانی (۱۳۷۲) هستند که با نتایج پژوهش حاضر همسو هستند. با توجه این که تحصیلات زوجین در باروری مجدد و تمایل به فرزند بیشتر مؤثر می‌باشد، ممکن است این موضوع خود تعیین کننده کاهش باروری و عدم تمایل به تعدد فرزند و در نهایت کاهش جمعیت باشد.

فرضیه سوم مبنی بر وجود رابطه مثبت و معنادار بین عوامل اجتماعی و فرهنگی با عدم تمایل به تعدد فرزند در این تحقیق رد شده است. تأثیر این عامل کمتر از سطح متوسط در عدم تمایل به تعدد فرزند نقش داشته است. پژوهش‌های انجام شده در این زمینه، نسبتی، محمودی، کاظمی‌پور، احراری (۱۳۹۱). نصیب‌السادات، نامداری بیدگانی (۱۳۸۹). میر محمد صادقی،

توکلی، واحدسعیدی (۱۳۸۹). عباسی شوازی و حسینی (۱۳۸۹). عباسی شوازی و علی مندگانی (۱۳۸۹). حسینی (۱۳۸۹). قدرتی (۱۳۸۴). ضیایی بیگدلی، کلانتری، علیزاده اقدام (۱۳۸۵)؛ شریفی (۱۳۷۶)؛ حسنی (۱۳۷۵)؛ محمود بوریانی (۱۳۷۵)؛ شهبازی (۱۳۷۵)؛ احمدوند (۱۳۷۹) و منظوری شلمانی (۱۳۷۲) می‌باشند، که با نتایج پژوهش حاضر همسو نمی‌باشد. با توجه به این که عوامل اجتماعی، فرهنگی در باروری مجدد و عدم تمایل زوجین به تعدد فرزند بسیار متنوع و گسترده می‌باشد، در تحقیق‌های فوق هر کدام به عوامل خاصی پرداخته اند که این عوامل با عامل‌های اجتماعی و فرهنگی بررسی شده در این تحقیق متفاوت می‌باشند. برخی از عامل‌های اجتماعی بررسی شده در این تحقیق عبارتند از افزایش نقش‌های اجتماعی زنان، عقاید بازدارنده آشنایان، پایین بودن‌شان اجتماعی خانواده‌های پرجمعیت که هیچ کدام از این عوامل در تحقیق‌های فوق مورد بررسی قرار نگرفته‌اند.

فرضیه چهارم مبنی بر رابطه مثبت و معنادار بین عدم مسئولیت‌پذیری زوجین و عدم تمایل آن‌ها به فرزند رد گردید. تأثیر این عامل کمتر از سطح متوسط در عدم تمایل به تعدد فرزند نقش داشته است. علی رغم بررسی در پایگاه‌های اطلاعاتی و کتابخانه‌های در دسترس محقق موفق به یافتن تحقیق‌های مشابه در این زمینه نشد. با توجه به این که عدم مسئولیت‌پذیری زوجین در رابطه با باروری مجدد در عدم تمایل به تعدد فرزند تا حدی تأثیرگذار بوده، اما این تأثیرگذاری در سطح معنی دار نبوده است.

فرضیه پنجم مبنی بر وجود رابطه مثبت و معنادار بین عدم آگاهی از مضرات تک فرزندی در عدم تمایل به تعدد فرزند تأیید شد. تأثیر این عامل بیش از سطح متوسط در عدم تمایل به تعدد فرزند نقش دارد. تحقیقاتی در رابطه با این فرضیه صورت گرفته است. تحقیقاتی مثل حجازی (۱۳۸۳)؛ رشیدی (۱۳۷۸)؛ عباسی شوازی، علی مندگانی (۱۳۸۹)؛ نسبتی، محمدی، کاظمی‌پور و احراری (۱۳۹۱) و روردا و هاسپتر (۲۰۱۵) انجام شده است که با یافته‌های این تحقیق همخوانی دارد. با توجه به این که عدم آگاهی از مضرات تک فرزندی در باروری مجدد یا تمایل به تعدد فرزند مؤثر می‌باشد، ممکن است این موضوع خود یکی از عوامل تعیین‌کننده در کاهش باروری یا عدم تمایل به تعدد فرزند باشد.

فرضیه ششم مبنی بر وجود رابطه مثبت و معنادار بین نگرش زوجین و عدم تمایل آن‌ها به تعدد فرزند رد شد. تأثیر این عامل کمتر از سطح متوسط در عدم تمایل به تعدد فرزند نقش دارد. در گفتگوهایی که محقق با برخی از زوجین شرکت کننده در تحقیق کمی داشت آنان با صراحت نگرش مثبت خود را نسبت به فرزند بیشتر بیان می کردند، اما عوامل بازدارنده را سبب عدم گرایش آنان به داشتن خانواده بزرگ تر می دانستند. با توجه به این که نگرش زوجین در باروری مؤثر به نظر می رسد، اما یافته تحقیق خلاف آن را ثابت می کند. بنابراین به نظر می رسد چنانچه مسئولین تمهیداتی را در مورد عوامل بازدارنده فراهم آورند امید به ایجاد تغییر در روند کاهش رشد جمعیت ارزیابی دور از دسترس نخواهد بود.

فرضیه هفتم مبنی بر وجود رابطه مثبت و معنادار بین عوامل اقتصادی و عدم تمایل زوجین به تعدد فرزند رد گردید. تأثیر این عامل کمتر از سطح متوسط در عدم تمایل به تعدد فرزند نقش دارد. نسبتی، محمودی، کاظمی پور، احراری (۱۳۹۱)؛ نصیب السادات، نامداری، بیدگانی (۱۳۸۹)؛ میرمحمدصادقی، توکلی، واحد سعید (۱۳۸۹)؛ عباسی شوازی، علی مندگانی (۱۳۸۹)؛ قدرتی (۱۳۸۴)؛ ضیایی بیگدلی، کلانتری و علیزاده اقدام (۱۳۸۵). رشیدی (۱۳۷۸). کاظمی (۱۳۷۹). مرکز آمار ایران (۱۳۷۹). حسنی (۱۳۷۵). شهبازی (۱۳۷۹). احمدوند (۱۳۷۶). منظوری شلمانی (۱۳۷۲). گراگنولاتی و دیگران (۲۰۱۱). مرزک (۲۰۱۳) و اتکین سون (۲۰۱۰) نیز پژوهش‌های در این زمینه انجام هستند که با نتایج پژوهش هم سو نمی باشند. با توجه به این که عوامل اقتصادی در باروری و تمایل به تعدد فرزند مؤثر است، اما این تاثیر در سطح معنی داری نبوده است. این یافته حتی برای محقق هم تعجب آور بود. این گمان که در شرایط فعلی کشور که از تورم، رکود و عدم امنیت اقتصادی رنج می برد عامل اصلی عدم گرایش به فرزندآوری ریشه اقتصادی و معیشتی دارد، در این تحقیق رد شده است. لازم به ذکر است که در بخش کیفی این تحقیق از دیدگاه صاحب نظران و تعدادی از زوج‌ها عامل اصلی عدم گرایش به تعدد فرزند مشکلات اقتصادی ذکر شده است. با توجه به اینکه صاحب نظران و متخصصین این تحقیق از اقشار مرفه و برخوردار جامعه بوده و زوجین شرکت کننده در این بخش از تحقیق هم عمدتاً از طبقه متوسط به بالا جامعه بوده اند ممکن است به همین دلیل ایده آن‌ها با نظرات عموم جامعه همخوانی نداشته باشد. تحقیقات بیشتر در همین موضوع با لحاظ

کردن نقش طبقات اجتماعی در تاثیر عوامل اقتصادی بر عدم گرایش زوجین می‌تواند ابعاد پیچیده و مبهم این موضوع را روشن نماید. فرضیه هشتم مبنی بر وجود رابطه مثبت و معنادار بین عوامل ترس از باروری و عدم تمایل زوجین به تعدد فرزند رد شد. تأثیر این عامل کمتر از سطح متوسط در عدم تمایل به تعدد فرزند نقش دارد. محقق علی‌رغم بررسی گسترده موفق به یافتن تحقیقات مشابه داخلی و خارجی نشد. به نظر می‌رسد با پیشرفت‌های پزشکی ده‌های اخیر ترس از باروری در کشور ایران به جز افراد محدود دارای اختلالات روحی روانی عمدتاً مرتفع شده است. فرضیه نهم مبنی بر وجود رابطه مثبت و معنادار بین آزادی عمل زوجین و عدم تمایل به تعدد فرزند رد شد. تأثیر این عامل کمتر از سطح متوسط در عدم تمایل به تعدد فرزند نقش دارد. در این زمینه نیز محقق تحقیقی مشابه نیافته است. به نظر می‌رسد در جامعه ایرانی خانواده محوری بیشتر از میل به خود محوری حاکم باشد. از دیر باز خانواده ایرانی تمایلی به خواسته‌های شخصی خود در مقابل خانواده نشان نمی‌داده است. این نکته می‌تواند یکی از عوامل استحکام و ثبات خانواده ایرانی در مقایسه با خانواده‌های غربی باشد. اما امروزه قبل از تشکیل خانواده میل به آزادی عمل می‌تواند در تاخیر ازدواج تاثیر داشته باشد که این تاخیر باعث افزایش سن و از دست دادن بهترین سال‌های باروری می‌شود. فرضیه دهم مبنی بر وجود رابطه مثبت و معنادار بین رابطه زوجین و عدم تمایل به تعدد فرزند رد شد. تأثیر این عامل کمتر از سطح متوسط در عدم تحلیل به تعدد فرزند نقش دارد. کلاتری، بیک محمدی و زارع شاه آبادی (۱۳۸۷)، تحقیقی در این مورد انجام داده‌اند که با تحقیق حاضر همسو نمی‌باشد. از آن جا که این تحقیق زوج‌های دارای یک تا دو فرزند را مورد بررسی قرار داده است به نظر می‌رسد در این خانواده‌ها با وجود یک تا دو فرزند نقش استحکام بخشی احتمالی فرزند در روابط زوجین ایجاد شده و از طرف دیگر رابطه مثبت احتمالی مورد نیاز برای تمایل زوجین به داشتن فرزند از پیش مهیا بوده است. در تحقیق بالا به علت این که زوجین مورد تحقیق به طور هدفمند انتخاب نشده‌اند نتایج آن با این تحقیق همخوانی ندارد. فرضیه یازدهم مبنی بر وجود رابطه مثبت و معنادار بین مشکلات جسمی همسر و عدم تمایل به تعدد فرزند رد شد. تأثیر این عامل کمتر از سطح متوسط در عدم تمایل به تعدد فرزند نقش دارد. با توجه به پیشرفت‌های قابل توجهی که در زمینه‌ی درمان زوجین دارای مشکلات باروری در کشور صورت گرفته و

در عمده مراکز استان های کشور کلینیک های پیشرفته ی باروری و ناباروری تاسیس شده است عملاً تاثیر این عامل در ایران قابل توجه نیست. فرضیه دوازدهم مبنی بر وجود رابطه مثبت و معنادار بین تشویق یا عدم تشویق دولت و عدم تمایل زوجین به تعدد فرزند تأیید شده است. تأثیر این عامل بیش از سطح متوسط در عدم تمایل به تعدد فرزند نقش دارد. میرمحمدصادقی، توکلی، واحد سعید (۱۳۸۹)؛ عباسی شوازی و حسینی (۱۳۸۶) و مرکز آمار ایران (۱۳۷۹) تحقیقاتی در این مورد انجام دادند که با نتایج حاضر در یک راستا می باشند. با توجه به این که تشویق یا عدم تشویق دولت در باروری یا عدم تمایل زوجین به تعدد فرزند مؤثر بوده، ممکن است این موضوع خود تعیین کننده کاهش باروری یا عدم تمایل زوجین به تعدد فرزند باشد. فرضیه سیزدهم مبنی بر مقایسه پاسخ گویانی به سؤالات بر حسب جنسیت بررسی و تأیید شده است. طبق این مقایسه عوامل اشتغال زنان خارج از منزل، سطح تحصیلات زوجین، عدم مسئولیت پذیری در سطح ۰/۰۵ معنی دار بوده بنابراین بین نظرات و پاسخگویان مرد و زن تفاوت وجود دارد. پژوهشگر در این موضوع قادر به یافتن تحقیق مشابه ای نشده است. فرضیه چهاردهم، مبنی بر مقایسه پاسخگویان زن و مرد به سؤالات بر حسب تحصیلات بررسی و تأیید شده است. در خصوص عوامل اشتغال زنان خارج از منزل، عدم مسئولیت پذیری و همچنین ترس از بارداری در سطح ۰/۰۵ معنی دار بوده است و نشان دهنده آن است که نظرات پاسخگویان برای این عوامل بر حسب مدرک تحصیلی تفاوت وجود دارد.

منابع

- ۱- احمدوند کاووسی. (۱۳۷۶). "بررسی عوامل اقتصادی، اجتماعی و جمعیتی مؤثر بر باروری شهر نهند"، پایان نامه کارشناسی ارشد.
- ۲- حجازی، م. (۱۳۸۳). "رابطه ی دین و باروری و مقاسه ی باروری در بین زنان زرتشتی و مسمان استان یزد"، پایان نامه ی کارشناسی ارشد.
- ۳- حسینی، غ. (۱۳۷۵). "بررسی عوامل اقتصادی - اجتماعی و جمعیتی مؤثر بر سطح باروری در میان زنان ۴۹-۱۵ ساله ی دارای همسر ساکن در حاشیه ی شهر مشهد (منطقه ی قلعه

- ساختمان"، پایان‌نامه مقطع کارشناسی ارشد جمعیت‌شناسی، گروه جمعیت‌شناسی، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.
- ۴- حسینی، ح. (۱۳۸۹). "سرمایه انسانی زنان وهمگرایی در کشورهای آسیایی"، مجله‌ی زن در توسعه و سیاست، شماره ۲۹.
- ۵- خلیج آبادی فرهانی، فرید. (۱۳۹۰). "مهم‌ترین دلایل باروری در زنان ایران"، ویژه‌نامه جمعیت ایران، ص ۳۷.
- ۶- دلاور، علی. (۱۳۸۶). "روش‌های تحقیق در روانشناسی و علوم تربیتی"، تهران، سمت.
- ۷- رشیدی، ا. (۱۳۷۸). "بررسی عوامل اقتصادی، جمعیتی مؤثر بر باروری در شهر دهاقان"، فصل‌نامه جمعیت، شماره ۳۳ و ۳۴.
- ۸- زارع شاه‌آبادی، الف. (۱۳۸۵). "تبیین جامعه‌شناسی کاهش باروری زنان در شهر یزد"، پایان‌نامه دکترا دانشگاه اصفهان، دانشکده‌ی علوم اجتماعی.
- ۹- سوختانلور، ز و رحمت‌آبادی، الف. (۱۳۹۲). "تهدید نسل شیعه، تهدید جامعه ایران (عدم کاهش جمعیت و پیامدهای آن)"، مجله معرفت، شماره ۱۸۵۹ (علمی - ترویجی / ISC) (۱۴ صفحه - از ۴۵ تا ۵۸)
- ۱۰- شریفی، ف. (۱۳۷۶). "بررسی رابطه میزان باروری با عوامل اجتماعی جمعیتی شهر کرمان"، پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه تهران.
- ۱۱- شهبازی، ع. (۱۳۷۵). "برخی از عوامل اقتصادی - اجتماعی و جمعیتی مؤثر بر باروری شهرستان نهاوند"، مجله‌ی جمعیت، شماره ۲۳، ص. ۵۸ تا ۷۷.
- ۱۲- شیری، ط و بیدگانی، س. (۱۳۸۸). "بررسی عوامل اقتصادی جمعیتی مؤثر بر باروری زنان ۱۵-۴۹ ساله شاغل در آموزش و پرورش"، پژوهشنامه علوم اجتماعی، شماره سوم.
- ۱۳- شیری، م؛ نورالهی، ط و رستمی، الف. (۱۳۹۲). "بررسی عوامل مؤثر بر باروری با تکیه بر رویکردی چند سطحی"، WWW.RASANEWS.IR.
- ۱۴- موسایی، م؛ مهرگان، ن و رضایی، ر (۱۳۸۹). "نرخ باروری و میزان مشارکت زنان در نیروی کار، مطالعه کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا"، زن در توسعه و سیاست، شماره ۲۸.

- ۱۵- ضیایی بیگدلی، م؛ کلاتری، ص و علیزاده اقدام، م (۱۳۸۵). "رابطه بین میزان باروری کل با توسعه اقتصادی و اجتماعی"، رفاه اجتماعی، شماره ۲۱.
- ۱۶- عباس شوازی، م و حسینی، ح. (۱۳۸۹). "تاثیر ابعاد متفاوت استقلال زنان در رفتار باروری آنها در ایران"، زن در توسعه و سیاست، شماره ۲۸.
- ۱۷- عباسی شوازی، م و حسینی، ح. (۱۳۸۶). "قومیت و باروری: آزمون فرضیه‌های رقیب برای تبیین تفاوت‌های قومی باروری در شهرستان ارومیه"، فصلنامه انجمن جمعیت شناسی ایران، شماره ۴.
- ۱۸- عباس شوازی، م و علی مندگانی. (۱۳۸۹). "تاثیر ابعاد متفاوت استقلال زنان در رفتار باروری آنها در ایران"، پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
- ۱۹- عسگری ندوشنی، ع و افشانی، س. (۱۳۹۱). "آهنگ توسعه و سرعت کاهش باروری در کشورهای رو به توسعه"، پایان‌نامه کارشناسی ارشد.
- ۲۰- محسنی، ر؛ نقیب السادات، س، ر و نامداری بیدگانی، الف (۱۳۸۹). "تحلیل باروری زنان عوامل اجتماعی، اقتصادی و دموگرافیکی موثر بر آن"، کتاب ماه، علوم اجتماعی، شماره ۳۴.
- ۲۱- فرهانی، ا؛ مقامی، ع و کاظمی تکمیلی، م. (۱۳۹۲). "ویژگی‌های سیاست‌گذاری مطلوب جمعیت در ایران"، مجله معرفت، شماره ۱۸۴ (علمی - ترویجی) / ISC (۱۴ صفحه از ۱۱ تا ۲۴).
- ۲۲- قدرتی، ح. (۱۳۸۴). "بررسی عوامل اجتماعی، اقتصادی و جمعیتی موثر بر رفتار باروری در مناطق روستایی با استفاده از مدل"، جمعیت، شماره ۵۳ و ۵۴.
- ۲۳- قاضیان، ز. (۱۳۷۵). "بررسی رابطه‌ی اقلانیت و باروری"، پایان‌نامه وزارت علوم و تحقیقات و فناوری، دانشکده علوم دانشگاه تهران.
- ۲۴- کاظمی، ر. (۱۳۷۹). "بررسی عوامل اقتصادی، اجتماعی، جمعیتی موثر بر باروری طی سال‌های ۱۳۶۵ تا ۱۳۷۵"، www.bankmaghale.ir.

- ۲۵- کلاتری، ص؛ پیک محمدی، ح و زارع شاه آبادی، الف. (۱۳۸۴). "عوامل جمعیتی موثر در باروری زنان یزد"،
- ۲۶- محمودی بوریان، م. (۱۳۷۵). "بررسی عوامل اقتصادی و جمعیتی موثر بر باروری طی سال‌های (۱۳۶۵) تا (۱۳۷۵)"، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه تهران.
- ۲۷- مرکز آمار ایران (۱۳۹۰). دفتر کارهای جمعیت نیروی کار در سرشماری www.Amar.org.ir
- ۲۸- مرکز آمار ایران (۱۳۷۹). دفتر کارهای جمعیت نیروی کار در سرشماری www.Amar.org.ir
- ۲۹- مرکز تحقیقات زن و خانواده. (۱۳۹۲). "تحولات جمعیتی ایران: عوامل، پیامدها، راهبردها"، مرکز تحقیقات زن در خانواده، قم.
- ۳۰- مشفق، م؛ محمودی، م و مطیع حق‌شناس، ن. (۱۳۹۱). "چشم‌انداز تحولات جمعیتی ایران، لزوم تجدید نظر در سیاست‌های جمعیتی"، مجله مطالعات راهبردی زنان، شماره ۵۵ (علمی - پژوهشی) ۲۲، صفحه، از ۱۵۱ تا ۱۷۲.
- ۳۱- منظوری شلمانی، ع. (۱۳۷۲). "عوامل اقتصادی - اجت ماعی و جمعیتی موثر بر باروری (در شهرک شهید انصاری رودسر)"، پایان‌نامه‌ی وزارت علوم، تحقیقات و فناوری، دانشکده علوم، کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
- ۳۲- موسایی، م؛ مهرگان، ن و رضایی، ر. (۱۳۸۹). "نرخ باروری و میزان مشارکت زنان در نیروی کار در مطالعه‌ی کشورهای خاورمیانه و شمال آفریقا"، زن در توسعه و سیاست، شماره ۲۹.
- ۳۳- میر محمد صادقی، ج؛ توکلی، الف و واحد سعید، ف (۱۳۸۹). "عوامل اجتماعی، اقتصادی و جمعیت شناسی موثر بر باروری در مناطق روستایی شهرستان نجف آباد"، زن توسعه و سیاست، شماره ۲۸.
- ۳۴- ناصحی، م و همراهی، ب (۱۳۸۱). "ازدواج و باروری افتراقی در ایران"، بررسی آمار رسمی ایران. شماره ۵۵.

- ۳۵- نیکونسبتی، ع؛ محمودی، م ج؛ کاظمی پور، ش و احاراری، م. (۱۳۹۱). "پیش‌بینی رشد جمعیت ایران با توجه به مؤلفه‌های اقتصادی، اجتماعی و مبتنی بر رویکرد میان رشته‌ای"، مجله برنامه‌ریزی و بودجه، شماره ۲ (علمی - پژوهشی)، ۳ صفحه از ۹۷ تا ۹۹.
- 36- Atkinson P. P. (2010). Cultural causes of the Nineteenth century Fertility Decline. Unpublished PhD dissertation. The university of leeds.
- 37- Creswell, J & Plani clarkv. (2007). Desining and conducting mixed methods research. Rowing
- 38- Gagnodati, M. , Jorgensen, O. H. , Rocha, R. and Fruttero, A. (2011). Growing old in an older Brazil. Washington: The World Bank
- 39- Gray. P. J., Dearis, M. J. & fernandes. Th.v.(2007). Student learning assess ment: options and resources. USA: the middle states commission on higher education.
- 40- Green, J. (2004). Qualitative methods for health research. London: Sage Publication
- 41- Guest, G; Bunce, A& Johnson, L. (2006). How many are enough? An experiment with data saturation and variability. Field Methods. Vol 18: 59-82.
- 42- Hosper, G. J. and Reverda, N. (2015). Managing population decline in Europe's Urban nd Rural Areas. NewYork: Springer
- 43- Kohonen, V. (2007). Foreign language education through trans formative teacher growth. Finland: university of Helsink.
- 44- Lampic, C. , Suanbery, S. , Karistrom A. , & Tyden, T. (2005). Fertility awareness, Intentions concerning childbearing, and attitudes towards parenthood among female and male academics. Human Reproduction, vol. 21, pp. 558-564.
- 45- Marczak, J. (2013). Childbearing intention at polish nationals in poland and in the uk: progression to the second child. Unpublished dissertation of London school of economics and political science. Retrieved from:/The DART-EuropeE-theses portal
- 46- Morgan, D. (2008). Snowball sampling. In : L. Given (Ed). The sage encyclopedia of anualitotive research methods. Methods. Thous and oaks sage.
- 47- No y. C. (2008). Sampling knowledge: the her mereutics of snowball sampling in qualitative research. International Journal of social Research Me thodology. 11(4):327-344.
- 48- OECD. (2008). 21 century learning: Research ln novation and policy.
- 49- Testa, M. R., Cavilla L., and Rosina, A. (2012). The Decision of whether to have a child: Does couple Disagreement Matter? Vienna institute of Demography, Retrieved at 12\8\2014 from